
PWYLLGOR IAITH DYDD MAWRTH, 22 MEHEFIN 2021

Y CYNGHORWYR: Beca Brown, Elwyn Edwards, Aled Evans, Alwyn Gruffydd, Judith Humphreys, Elwyn Jones, Eric M Jones, Kevin M Jones, Elin Walker Jones, Cai Larsen, John Pughe Roberts ac Elfed Williams.

SWYDDOGION: Vera Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith), Gwenllian Mair Williams (Ymgynghorydd Iaith), Siôn Elwyn Hughes (Swyddog Dysgu a Datblygu Iaith Gymraeg), Lowri Evans, Sioned Mai Jones a Natalie Lloyd Jones (Swyddogion Gwasanaethau Democratiaeth).

ERAILL A WAHODDWDYD: Y Cyngorydd Nia Jeffreys (Aelod Cabinet Cefnogaeth Gorfforaethol) a'r Cyngorydd Cemlyn Williams (Aelod Cabinet Addysg)

Eitem 7: Rhion Glyn (Uwch Reolwr Busnes, Oedolion, Iechyd a Llesiant)

Eitem8: Marian Hughes (Pennaeth Adran Plant a Chefnogi Teulu)

Eitem 11: Debbie Jones (Rheolwr Gwasanaethau Corfforaethol Addysg), Garem Jackson (Pennaeth Adran Addysg) , Rhian Parry Jones (Swyddog Addysg Uwchradd Gwynedd), Sian Eirug (Cydlunydd Strategaeth Iaith Uwchradd)

1. ETHOL CADEIRYDD

Ethol Y Cyngorydd Alwyn Gruffydd fel Cadeirydd ar gyfer y flwyddyn 2021/22.

2. ETHOL IS-GADEIRYDD

Ethol Y Cyngorydd Judith Humphreys fel Is Gadeirydd ar gyfer y flwyddyn 2021/22

3. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriad gan Y Cyngorydd Alan Evans, Y Cyngorydd Eirwyn Williams, ac Aled Davies (Pennaeth Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant).

4. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiadau o fuddiant personol.

5. MATERION BRYD

Ni dderbyniwyd unrhyw faterion brys.

6. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar

y 29 Ebrill 2021 fel rhai cywir.

7. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG: OEDOLION, IECHYD A LLESIANT

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Uwch Reolwr Busnes, Oedolion, Iechyd a Llesiant ac amlygwyd y camau a gymerwyd o fewn yr adran er mwyn hybu'r Gymraeg.

Tynnwyd sylw at flaenoriaethau'r adran fel a ganlyn:

- Integreiddio gwasanaethau wrth gydweithio efo partneriaid megis Bwrdd Iechyd Betsi Cadwaladr. Ategwyd y byddai hyn yn newid y ffordd o weithio gan sicrhau gwell defnydd o adnoddau.
- Nodwyd bod staff y Cyngor yn cydymffurfio â Pholisi Iaith y Cyngor, fodd bynnag daw heriau gyda phartneriaid sydd â pholisi iaith wahanol i'r Cyngor.
- Amlygwyd rhwystrau a heriau gan nodi enghreifftiau fel defnydd iaith wrth gofnodi nodiadau defnyddwyr.
- Er bod sgiliau iaith staff y Cyngor yn cyrraedd y dynodiad angenrheidiol, nid oes gwybodaeth ynghylch sgiliau iaith staff partneriaid.
- Amlygwyd bod angen mwy o waith wrth gomisiynu gwasanaethau gan fod yr adran yn dibynnu ar sector annibynnol/ preifat sydd ddim yn atebol i safonau iaith a disgwyliadau'r Cyngor.
- Trafodwyd heriau gan gynnwys recriwtio a chadw staff a'r datrysiadau megis gwaith hyrwyddo llwybrau gyrfa o fewn y maes.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Diolchwyd am yr adroddiad a gofynnwyd a oedd y ffigur 79% o staff sy'n cyrraedd y dynodiad iaith yn cael effaith ar drigolion Gwynedd a'u dewis i dderbyn gwasanaethau drwy'r Gymraeg.
- Gofynnwyd i ba raddau mae polisi iaith y Bwrdd Iechyd yn rhwystro Cyngor Gwynedd i gynnig darpariaeth ddwyieithog, ar gynffon hyn gofynnwyd a oes dulliau mapio iaith staff y Bwrdd Iechyd.
- Mynegwyd balchder bod profiad defnyddwyr yn cael blaenoriaeth o fewn y gwasanaeth.
- Holwyd am safbwynt arolygwyr Gwasanaethau Cymdeithasol ynglŷn â defnydd y Gymraeg o fewn yr adran.

Mewn ymateb, nodwyd:

- Bod yr her i sicrhau staff sydd â sgiliau iaith Cymraeg yn fwy mewn rhai ardaloedd, fodd bynnag ar y cyfan, isel iawn yw'r ffigur o staff sydd heb allu yn y Gymraeg o gwbl.
- Mai o fewn y swyddfa ac wrth gofnodi nodiadau ar y system mae sicrhau defnydd y Gymraeg yn fwy heriol gan fod y rhain yn cael eu rhannu efo cydweithwyr allanol.
- Bod trafodaethau rhwng yr Ymgynghorydd Iaith a'r Bwrdd Iechyd yn digwydd er mwyn gallu mapio sgiliau staff.
- Un her ddiweddar oedd sicrhau gwasanaethau *cyfarfodydd* ar-lein yn y Gymraeg gan nad oedd cyrff eraill yn defnyddio'r un meddalwedd.
- Mai cam nesaf i'r adran yw adnabod sgiliau iaith y gweithlu a phwy sydd angen hyfforddiant. Eglurwyd y byddai hyn yn rhoi cyfle i gydweithio efo darparwyr sydd angen cymorth er mwyn sicrhau hyn.
- Bod gofyniad i'r adran adrodd yn flynyddol ar sgiliau iaith ac yn ogystal bod y

Bwrdd Iechyd hefyd yn casglu data sgiliau iaith a'u diweddarau'n rheolaidd. Fodd bynnag, gan nad yw'r dulliau yn gymharol nid yw'n bosib cymharu setiau data.

8. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG: PLANT A CEFNOGI TEULU

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Bennaeth Adran Plant a Cefnogi Teulu ac amlygwyd y camau a gymerwyd o fewn yr adran er mwyn hybu'r Gymraeg.

Ategwyd bod y gwasanaeth yn cynnwys elfen Gwasanaethau Cymdeithasol, Tîm Cefnogi Teulu, Blynyddoedd Cynnar & Meithrin, ac adran Ieuenctid a Chyfiawnder. Eglurwyd bod gan bob rhan o'r gwasanaeth cyfrifoldebau eang.

Tynnwyd sylw at flaenoriaethau'r adran fel a ganlyn:

- Hybu a hyrwyddo gwasanaethau blynyddoedd cynnar wrth gydweithio efo Hunaniaeth.
- Annog gweithwyr i ddefnyddio a gwella eu sgiliau iaith, a chyflwyno adnoddau a chymorth i ofalwyr plant (childminders).
- Cefnogi Cynllun Croesi'r Bont ar gyfer trochi plant meithrin - nodwyd bod 11 cylch y Sir yn derbyn cefnogaeth gan y cynllun hyd hwn.
- Darparu cefnogaeth i rieni – sesiynau clwb cwtsh ar lein 35 o unigolion
- Darparu cefnogaeth i blant a phobl ifanc bregus er mwyn sicrhau bod anghenion iaith bob plentyn wedi ei hystyried.
- Eglurwyd er bod iaith yn ffactor wrth ystyried pecyn gofal a chefnogaeth, mae ambell i blentyn neu blant yn dod i ofal oherwydd risgiau neu anghenion dwys lle bod lleoliad all-sirol yn angenrheidiol. Ategwyd er nad oedd modd i sicrhau dewis iaith yn yr achos yma, bod y Gweithwyr Cymdeithasol yn cyfarch anghenion ieithyddol drwy gadw cyswllt dros y ffon a darparu adnoddau yn eu lleoliad.
- Rhannwyd a'r pwyllgor bod 91% o weithwyr adran yn cyrraedd dynodiad iaith a rhoddwyd enghraifft o'r Rheolwr Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuenctid sydd wedi ymdrechu i ddysgu'r iaith ac erbyn hyn yn rhugl.
- Sicrhawyd bod cytundebau trydydd parti yn cynnwys gofynion iaith mewn, ac eithrio rhai cytundebau unigol sy'n ymwneud a lleoliad all-sirol.
- Mynegwyd bod heriau recriwtio Gweithwyr Cymdeithasol sydd yn arwain at recriwtio gweithiwr Di-gymraeg er mwyn sicrhau darparu gwasanaeth a dyletswyddau statudol diogelu.
- Diolchwyd i'r uned gyfieithu am yr holl gefnogaeth yn sicrhau bod cyfarfodydd rhithiol wedi parhau yn y Gymraeg.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Holwyd beth yw cynlluniau'r adran i ymdopi a'r heriau megis recriwtio staff Cymraeg a chynnig dewis iaith ragweithiol.
- Gofynnwyd a oes unrhyw beth all yr adran wneud ar y cyd efo'r sector addysg uwchradd i gwrdd â phroblem recriwtio.
- Holwyd pa mor gyffredin yw sefyllfa o blentyn Cymraeg yn cael eu lleoli gyda rhieni maeth di-gymraeg?
- Gofynnwyd beth yw'r meini prawf er mwyn i gylch meithrin cael bod yn rhan yn y cynllun Croesi'r Bont gan mai dim ond 11 o gylchoedd sydd wedi nodi.
- Mynegwyd diolch i'r adran am eu holl waith a bod eu hangerdd tuag at ddiogelu plant Gwynedd a'r iaith Gymraeg yn ysbrydoledig. Ychwanegwyd diolch i'r Pennaeth am ddisgrifio'r pwysau a straen sydd wedi bod ar y staff ag am egluro'r sefyllfa ynglŷn â phrinder gweithwyr cymdeithasol.

- Holwyd a oes llai o bobl Cymraeg eu hiaith yn maethu neu fabwysiadu a beth fuasai'r rhwystrau.
- Mynegwyd pryder bod plant Cymraeg sydd mewn carchar yn methu a siarad Cymraeg. Cynigwyd y byddai'n syniad ysgrifennu llythyr at y Comisiynydd Plant a Phobl Ifanc gan bwylgor iaith i geisio cael tegwch i'r sefyllfa.

Mewn ymateb nodwyd:

- Bod y sefyllfa staffio yn bodoli'n rhannol wrth i staff symud swyddi'n fewnol oherwydd bod y flwyddyn ddiwethaf wedi bod yn eithriadol yn nhermau pwysau. Ategwyd mai symud i rolau efo llai o bwysau mae'r staff yma'n ei wneud. Eglurwyd bod hyn yn gadael bylchau sy'n dechrau mynd yn bryderus gan fod recriwtio staff dwyieithog yn heriol.
- Mewn ymateb i gwestiwn ynghylch hyrwyddo'r yrfa o Waith Cymdeithasol, eglurwyd bod pobl ifanc yn tueddu i wneud gradd ac yna cael profiad o fewn y maes ac yna dilyn M.A. Gwaith Cymdeithasol. Ategwyd y gellid edrych i mewn i hyrwyddo Gwaith Cymdeithasol fel gyrfa.
- Nad oedd heriau recriwtio gweithwyr oddi ar y cyrsiau ond recriwtio staff sydd â phrofiad sy'n heriol.
- Bod llawer iawn o'r gofalwyr/darpar rieni maeth yn ddwyieithog, fodd bynnag ategwyd bod sicrhau hyn ddim yn bosib bob tro.
- Bod ymrwymiad efo gweithwyr lleol i ymgymryd â chyfarfodydd yn y Gymraeg gyda defnydd cyfieithydd i'r rhai di-gymraeg.
- Mewn ymateb i gwestiwn ar broffil darpar rieni maeth/mabwysiadu, nodwyd mai dewis personol yw gwneud ond bod ymgyrch hyrwyddo yn digwydd yn aml.

9. YMGYNGHORIAD POLISI CENEDLAETHOL SEILWAITH IEITHYDDOL Y GYMRAEG

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

Cyflwynwyd dogfen ymgynghori Llywodraeth Cymru gan yr Ymgynghorydd Iaith gan nodi bod swyddogion iaith y Cyngor yn paratoi ymateb. Ategwyd bod hyn yn rhoi cyfle i aelodau'r Pwyllgor gynnig sylwadau i fwydo mewn i ymateb y swyddogion.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Gofynnwyd a fydd cysylltiad gydag uned Cynllunio Iaith ym Mhrifysgol Bangor er mwyn derbyn sylwadau gan arbenigwyr byd eang.
- Defnydd iaith yw'r flaenoriaeth os meddwl cael miliwn o siaradwyr, pwnc academaidd yw seilwaith
- Holwyd a oes cyfeiriad at Ap Geiriaduron o fewn y ddogfen.

Mewn ymateb:-

- Nodwyd gan mai dogfen Llywodraeth Cymru yw hon, nid oes lle ar y Cyngor fynd i dderbyn sylwadau gan y Brifysgol.
- Eglurwyd bod y ddogfen yn cyfeirio at nifer o adnoddau gan gynnwys yr Ap Geiriaduron ac eglurwyd mai un o'r cynigion yw bod un rhyngwyneb yn cael ei greu er mwyn cael mynediad at yr holl adnoddau.

10. ADRODDIAD BLYNYDDOL SAFONAU'R GYMRAEG

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

Cyflwynwyd yr adroddiad blynyddol gan yr Ymgynghorydd Iaith. Eglurwyd bod yr adroddiad yn manylu ar gydymffurfiaeth y Cyngor o safonau iaith y Comisiynydd a bod angen derbyn sylwadau ar y ddogfen ddrafft hon.

Aethpwyd ati i egluro beth yn union sydd angen eu cynnwys o fewn y ddogfen megis:

- Cwynion
- Nifer o staff sy'n meddu ar sgiliau iaith Cymraeg
- Nifer y staff sydd wedi mynychu cyrsiau hyfforddiant penodol yn y Gymraeg
- Nifer swyddi sydd wedi eu hysbysebu gyda dynodiad Cymraeg yn hanfodol

Eglurwyd bod modd defnyddio hyn fel cyfle i amlygu arferion da'r cyngor a sut y goresgynnwyd heriau sydd wedi codi yn ystod y flwyddyn ddiwethaf er enghraifft llwyddiannau ym maes cyfieithu sy'n arwain y blaen o ran cyfieithu ar y pryd mewn pwyllgorau rhithiol.

Ategwyd hyn gan Swyddog Dysgu a Datblygu'r Iaith Gymraeg gan nodi bod gwersi Cymraeg mor brysur ac erioed ac wedi parhau ar-lein. Cyfeiriwyd unwaith eto at enghraifft o'r Rheolwr Gwasanaeth Cyfiawnder leuenctid sydd wedi parhau i ddysgu Cymraeg ac o ganlyniad wedi datblygu'i sgiliau'n sylweddol.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Mynegwyd llongyfarch i'r tîm cyfieithu am eu gwaith yn addasu i gyfieithu ar y pryd yn rhithiol.
- Rhoddwyd sylw bod angen ysgogi trigolion i gyfathrebu yn y Gymraeg gyda'r Cyngor drwy newid delwedd y Cyngor o un llai swyddogol. Ategwyd bod pobl yn defnyddio Cymraeg wrth gysylltu â chynghorwyr ond nid efo swyddogion.
- Holwyd os mai dim ond pedwar cwyn oedd wedi ei dderbyn ac i egluro pam ei fod yn isel.

Mewn ymateb:

- Eglurwyd bod y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn edrych ar ddefnydd iaith o fewn derbynfydd a gwasanaethau wyneb i wyneb, fodd bynnag mae'r canolbwynt ar weithrediad mewnol trefniadau staff ac nid os yw'r cyhoedd yn defnyddio'r Gymraeg.
- Nodwyd bod y Comisiynydd Iaith yn ceisio gweld sut mae modd annog mwy o ddefnydd ymysg y cyhoedd.
- Mewn ymateb, nodwyd mai cwynion yn erbyn safonau neu bolisiâu'r Cyngor yn unig sydd wedi adrodd i'r pwyllgor iaith a dyna pam dim ond pedwar sydd i'w nodi.

11. CYNLLUN STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG A'R GYFUNDREFN ADDYSG DROCHI

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

Eglurwyd bod hyn yn gychwyn ar bennod newydd o safbwynt cynllunio'r Gymraeg mewn addysg ac y bydd y cynllun strategol ar ei newydd wedd yn weithredol o Fedi 2022 ymlaen. Ategwyd mai trochi i'r Gymraeg drwy'r system addysg yw'r model mwyaf dibynadwy ar gyfer creu siaradwyr Cymraeg sef diben strategaeth y Llywodraeth; Cymraeg 2050: Miliwn o Siaradwyr.

Rhannwyd gweledigaeth yr Aelod Cabinet dros Addysg ynghyd â gweledigaeth Pennaeth yr Adran Addysg. Trafodwyd y 7 deilliant o ran y CSGA newydd am y ddeng

mlynedd nesaf yn ogystal â'r amserlen ymgynghori.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Rhoddwyd sylw bod angen ymestyn ffiniau'r Gymraeg y tu hwnt i'r byd addysg fel bod plant yn parhau i'w defnyddio a gofynnwyd sut gallai'r Adran Addysg wneud hyn.
- Nodwyd bod dau bwnc yn unig drwy gyfrwng y Gymraeg yn isel iawn ac a oes cynlluniau i gynyddu hyn.
- Mynegwyd bod angen ysgolion dynodedig Gymraeg.
- Diolchwyd am y cyflwyniad. Cydnabuwyd bod Gwynedd yn arwain y ffordd mewn darpariaeth addysg Gymraeg, fodd bynnag mynegwyd pryder bod nifer uchel o blant sy'n dilyn eu haddysg drwy'r Gymraeg yn gostwng yn CA4.
- Holodd aelod beth allai'r Cyngor wneud mewn sefyllfa lle nad yw'r corff llywodraethu'n rhannu'r un gwerthoedd o ran darpariaeth addysg?

Mewn ymateb nodwyd:

- Bydd y ddogfen yn statudol ym mis Medi 2022.
- Yr angen i sicrhau mwy o athrawon sy'n hyderus i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg i atal nifer y disgyblion sy'n dewis astudio pynciau drwy gyfrwng y Saesneg yn CA4 a thu hwnt.
- Mai isafswm yn unig yw'r 2 bwnc mewn ysgolion sy'n gynnig dim o gwbl yn bresennol.
- Bod angen hyrwyddo gwerth dwyieithrwydd ymhlith rhieni di-gymraeg ac nad yw'r Gymraeg ar draul y Saesneg.
- Os bydd ysgolion yn cael eu hadnabod fel rhai sy'n achosi pryder o ran darpariaeth y Gymraeg mae camau gweithredol mewn lle i addysgu Llywodraethwyr ar eu darpariaeth.
- Ategwyd bod hyn yn cael ei drafod yn rheolaidd mewn cyfarfodydd a rhan o hyfforddiant ein Llywodraethwyr.
- Bod gwaith ymchwil i sicrhau gwybod ymlaen llaw pa iaith fydd y cwrs yn cael ei gynnal os ydynt yn symud o CA4 i goleg addysg bellach.

ii. **Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2022-2032: Gweledigaeth newydd ar gyfer Cyfundrefn Addysg Drochi tuag at 2032 a thu hwnt**

Cafwyd rhagair gan y Pennaeth Addysg yn nodi ei fod yn croesawu'r cyfle i ddod â'r eitem gerbron y Pwyllgor Iaith o ran ei phwysigrwydd.

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Reolwr Gwasanaethau Corfforaethol Addysg gan gyfeirio at weledigaeth yr Aelod Cabinet dros Addysg a chyflwynwyd yr amcanion ar gyfer cyflawni'r weledigaeth.

Aethpwyd ati i egluro i'r pwyllgor beth yn union fydd y ddarpariaeth newydd a fydd yn cael ei gynnig o ran addysg drochi yn ogystal â sut y bwriedir ei ariannu, sef drwy'r grant GGA, yr Adran Addysg yn ogystal â gan yr ysgolion.

Gwahoddwyd yr aelodau i ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y sylwadau canlynol:-

- Croesawyd y newyddion bod Bangor yn derbyn uned addysg drochi, a mynegwyd brwdfrydedd at weld uned cynradd ac uwchradd yno.

- Holodd aelod pa mor aml fydd plant yn cael mynediad I'r Canolfannau Iaith.
- Gofynnwyd am eglurhad ynghylch y strwythur staffio, beth fydd y gymhareb athrawon a phlant yn y canolfannau newydd, a beth fydd rôl y cymhorthydd dosbarth.
- Mynegwyd balchder fod y Cyngor wedi arloesi wrth fuddsoddi yn sylweddol i allu ehangu nifer y safleoedd fydd ar gael gan fod ardal de Meirionydd yn arbennig, efo heriau sylweddol o ran y Gymraeg.
- Mynegwyd pryderon ynghylch â'r bwriad I'r dysgwyr fynychu'r ysgol am 1 diwrnod pob wythnos gan y gallai arwain at sefydlu arferion siarad Saesneg ymhlith cyfoedion all barhau am weddill oes y berthynas. O ganlyniad, nodwyd nad oedd yr aelod yn cefnogi'r weledigaeth .
- Holwyd beth oedd y sefyllfa o ran monitro ar gyfer adnabod y newidiadau sy'n cymryd lle.

Mewn ymateb:

- Nodwyd bod plant yn cael mynediad efo'r gyfundrefn newydd ar ddechrau bob tymor am gyfnod o 8-10 wythnos. Ategwyd bydd dysgu cyfunol ar waith cyn iddynt gyrraedd y safle.
- Eglurwyd bod angen gweithio drwy'r manylder gan fod y drefn gorfforaethol yn nodi mai mater i adrannau unigol yw materion cyflogaeth.
- Fel unrhyw wasanaeth, bydd yr adran yn adolygu'r gwasanaeth yn barhaus o ran sicrwydd ansawdd ac os yw tystiolaeth yn dangos bod angen gwelliannau neu addasiadau yna bydd mesurau'n cael eu rhoi mewn lle er mwyn sicrhau hynny.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00 y.b. a daeth i ben am 1.15 y.h.

CADEIRYDD